

COLONIA PENITENCIARĂ

„Este un aparat deosebit”, spuse ofițerul către explorator și îmbrățișa cu o privire oarecum admirativă aparatul, pe care îl cunoștea, totuși, foarte bine. Călătorul părea să fi acceptat doar din politețe invitația comandantului de-a asista la execuția unui soldat, condamnat pentru nesupunere și pentru insultă la adresa superiorului, colonia penitenciară nu domnea, pare-se, prea mult interes pentru această execuție. Cel puțin în această mică vale adîncă și împrejmuită de jur-împrejur cu povîrnișuri golașe, nu de față, în afară de ofițer și exploraor decît condamnatul — un om fălcos și brutalizat cu părul și fața răvășite — și un soldat; acela ținea în mână un lanț greu ce se continua lanțurile mai mici, cu care condamnatul era celuit la glezne, de mîini și de gît, și care erau prinse între ele prin alte lănțuguri de legătură. De altfel, condamnatul manifesta o asemenea supunere de cîine, încît aveai impresia că-l poți lăsa să umble liber pe povîrnișurile din jur și că, pentru a începe execuția, n-aveai decît să fluieri ca el să vină numai decît.

Exploratorul se preocupă prea puțin de aparat și umbla încolo și încocace în spatele condamnatului cu vădită lipsă de interes, în timp ce ofițerul se îngrijea de ultimele pregătiri aci vîrindu-se sub aparatul îngropat adînc în pămînt, aci urcîndu-se pe o scară, pentru a cerceta părțile superioare. Era o muncă pe care ar fi putut-o lăsa în seama unui mecanic, dar ofițerul o îndeplinea cu multă rîvnă, fie pentru că era un adept convins al acestui aparat, fie din cauză că munca aceasta nu putea fi încredințată altcui. „Acum totul e gata !” strigă el în sfîrșit, coborînd de pe scară. Era nespus de istovit, respira greu cu gura larg deschisă

și-și vîrîse două batiste fine, de damă, între gulerul uniformei și gît. „Uniformele astea sînt totuși prea greoale pentru tropice”, spuse exploratorul în loc să se intereseze de aparat, aşa cum să ar fi așteptat ofițerul. „Desigur, răspunse ofițerul, și-și spălă mîinile murdare de ulei și unsoare într-un hîrdău cu apă ce stă la îndemînă, dar ele reprezintă patria ; nu vrem să ne pierdem patria. Acum priviți la acest aparat, adăugă el numai decît, ștergîcidu-și mîinile cu o cîrpă și arătînd totodată spre aparat. Pînă nu de mult mai era nevoie să facem totul cu mîna, dar acum lucrează aparatul singur.” Exploratorul dădu din cap, urmărind vorbele ofițerului. Acesta încercă să prevină eventualitatea oricărui incident neprevăzut și spuse în continuare : „Se întîmplă firește, și deranjamente ; sper, însă,

că azi nu va interveni nici unul, totuși, e bine să le prevedem și pe acestea. Aparatul trebuie să funcționeze douăsprezece ore fără întrerupere. Dar chiar dacă intervin unele deranjamente, ele sănt foarte neînsemnate și vor fi înlăturate numai de către.

„Dacă vreți să vă așezați ?” întrebă el în cele din urmă și scoase, dintr-un morman de scaune trestie, unul pe care-l oferi exploratorului ; acesta nu putu refuza. Ședea acum la marginea unei gropi, în care aruncă o privire fugitivă, nu era adâncă ; pe una din laturile ei, pămîntul săpat fusese grămadit într-un fel de val pe cealaltă se afla aparatul. „Nu știu, relua ofițerul, dacă domnul comandant v-a explicat deja aparatul.”

Exploratorul făcu din mînă un gest imprecis ; ofițerul nu aștepta decât atât, pentru aputea începe să explice el însuși aparatul, aparat, spuse el și prinse cu mîna o manivelă de care se sprijini, este o invenție a fostului nostru comandant. Am colaborat cu el de la primele experiențe și am luat parte parte la toate lucrările, pînă cînd aparatul a fost desăvîrșit. Meritul invenției îi aparține, numai lui. Ați auzit de fostul nostru comandant? Nu ? Ei bine, cred că nu afirm prea mult, dacă spun că organizarea acestei colonii penitenciare este opera sa. Noi, prietenii lui, am știut chiar în olipa cînd a murit, că organizarea acestei colonii este atât de desăvîrșită în sine, încît — cel puțin vreme de mai mulți ani — succesorul nu va putea modifica nimic, chiar dacă ar avea în cap mii de planuri noi. Previziunea noastră s-a și îndeplinit; noul comandant a fost nevoit să-și dea seama de asta. Păcat că nu l-ați cunoscut pe fostul comandant ! Dar, se întrerupse singur ofițerul, eu pălăvrăgesc, iar aparatul lui se află aici, în fața noastră. După cum vedeti, se compune din trei părți. În decursul vremii s-au stabilit, pentru fiecare din ele, denumiri întru-cîtva populare. Partea de jos se numește patul, cea de sus desenatorul, iar aceasta suspendată, de-aici de la mijloc, se numește grapa.

„Grapa ?* întrebă exploratorul. Nici măcar nu ascultase cu atenție, întrucînt soarele dogorea nespus de puternic în această vale lipsită de umbră și era greu să-și adune gîndurile. Îmbrăcat cu o tunică strînsă pe trup, ca de paradă, încărcată cu epoleti grei și cu fireturi, ofițerul îi apăru cu atât mai demn de admiratie, cu cît explica totul atât de entuziasmat și, în timp ce vorbea, meșterea cu surubelnița, ici-colo, la cîte un surub. Soldatul fie, și el, în aceeași dispoziție ca exploratorul își infășurase lanțul condamnatului încheieturii ambelor mîini,

sta cu o mînă pe armă, lăsase capul pe spate și nu se sinchisea de nimic. Exploratorul nu se miră de asta încrucișând ofițerul vorbea franțuzește și nici soldatul nici condamnatul nu înțelegeau limba franceză. Cu atât mai surprinzător părea, desigur, faptul că osinditul se străduia totuși să urmărească explicațiile ofițerului. Își îndrepta neîncetat privirile, cu un fel de stăruință somnolentă, spre locul către care tocmai arăta ofițerul iar cînd exploratorul îl întârpea cu cîte o întrebare, se uita, ca și ofițerul, la acesta. Da grapa, întări ofițerul, denumirea i se potrivește. Acele ei sînt dispuse ca la o grăpă minuită la fel ca aceasta, dar pe un singur loc și cu mai multă măiestrie. De altfel, veți înțelege totul mimaidecît. Aici, pe pat, este așezat condamnatul. Vreau să vă descriu mai întîi aparatul, și numai după aceea vă voi arăta cum stipulează. În felul acesta, veți putea urmări totul mai bine. Mai ales că o roată dințată a desenatorului s-a tocit cam tare și scîrțiile rău cînd funcționează aparatul, astfel încît aproape nu te mai poți înțelege ; din păcate, piesele de schimb nu se pot procura aici decît cu

multă greutate. Așadar, acesta e patul, cum mai spus. Este acoperit complet cu un strat vată, al cărui rost îl veți afla mai tîrziu. Pe această vată este așezat cu burta în jos condamnatul, firește în pielea goală ; aici sînt curelele pentru mîini, aici cele pentru picioare, aici cele pentru gît ; cu acestea este ferecat bine. Aici, la capătul patului unde vine fața omului, după cum am mai spus, se află acest căluș de pîslă care poate fi reglat cu ușurință, în așa fel încît să-i intre omului tocmai bine în gură. Rostul lui e să-l împiedice să strige sau să-și muște limba. Firește că omul trebuie să accepte călușul de pîslă, încrucișând astfel cureaua de la gît îi frînge grumazul." „Asta e vată ?" întrebă exploratorul, aplecîndu-se înainte. „Da, desigur, răspunse ofițerul zîmbind, pipăiți-o singur." Si apucînd mina exploratorului, o trecu pe deasupra patului. „Este o vată preparată special, de aceea e greu să-o recunoașteți ; voi mai avea prilejul să vorbesc despre rostul ei." Exploratorul începu să prindă interes pentru aparat; ducîndu-și mâna la ochi pentru a-i feri de soare, se uită în sus la aparat. Era o construcție impunătoare. Patul și desenatorul aveau același contur și semănau cu două lăzi întunecoase. Desenatorul se afla cam la doi metri deasupra patului ; amîndouă erau legate la colțuri prin patru bare de alamă, că scliceau în lumina soarelui. Intre lăzi oscila grapa, atîrnată de o bandă de otel.

Dacă ofițerul abia observase indiferența de mai înainte a exploratorului, în schimb luă act numai decât de interesul care se trezea acum în el, își întrerupse de aceea explicațiile, pentru ai da răgaz să examineze în liniște aparatul. Osinditul îl imită pe explorator; deoarece nu-și putea duce mâna deasupra frunții, privi în sus clipind din ochii neumbriți.

„Așadar omul este așezat aici”, spuse exploratorul, lăsîndu-se pe spate în fotoliu și punînd picior peste picior.

Da întări ofițerul, apoi își împinse șapca pe **ceafă și-si** trecu mâna peste fața încinsă; acum mai departe: Atât patul cît și desenatorul au propria lor baterie electrică; patul are nevoie de ea pentru mișcările proprii, iar desenatorul pentru grapă. De-ndată ce omul este legat bine în curele, patul este pus în mișcare. El vibrează cu trepidății infime, dar foarte rapide, mișcîndu-se în același timp atât lateral, cît și în jos. Ați văzut, probabil, asemenea aparate în sanatorii; numai că, la patul nostru, toate mișcările sunt calculate cu precizie; ele trebuie să fie perfect acordate cu mișcările grapei. Executarea propriu-zisă a sentinței revine, de fapt grapei.

„Care este sentința?” întrebă exploratorul. „Nici asta n-o știți? spuse ofițerul uimit, și-si mușcă buzele. Să mă scuzați, dacă explicațiile mele n-au, poate, nici un sir; vă cer iertare. Înainte vreme, explicațiile obișnuia să le dea comandantul; dar noul comandant se sustrage de la această îndatorire de onoare; faptul că nici măcar nu l-a informat pe un asemenea înalt oaspete — exploratorul încercă să respingă, cu amîndouă mîinile, această onoare, dar ofițerul insistă asupra expresiei — un asemenea înalt oaspete, cu privire la forma sentinței noastre este iarăși o inovație, care... pe buze i se contura o înjurătură, dar se stăpîni și preciza doar: eu n-am fost informat despre asta, nu este vina mea. De altfel, sunt cel mai în măsură să explic tipurile noastre de sentințe, întrucât am aici — se bătu cu mâna peste buzunarul de la piept — respectivele schițe făcute chiar de mâna fostului comandant.”

„Schițele făcute de mâna comandantului însuși? întrebă exploratorul: Dar întrunea toate calitățile astea? Era soldat, judecător, constructor, chimist, desenator?”

Sigur că da”, aproba ofițerul dînd din cap, cu privirea fixă și pierdut pe gînduri. Apoi își examină din nou mîinile; și se păru că nu sunt destul de curate pentru a apuca planurile cu ele, de vaccea se duse la hîrdău și se mai spălă o dată. După aceea

scoase la iveală o mică tașcă și spuse : „Sentința noastră nu e aspră. Condamnatului i se scrie cu grapa pe trup porunca pe care a încălcat-o. Acestui condamnat, — ofițerul arătă spre omul de lîngă el - se va scrie pe trup : Cinstes-te-l pe superiorul tău !”

Exploratorul aruncă o privire furișă spre condamnat; cînd ofițerul arătă spre el, acesta lăsă capul în jos și păru să-și încordeze auzul, pentru a prinde cîte ceva. Dar mișcările buzelor sale pe care le strîngea convulsiv, trădau că nu izbutea să înțeleagă nimic. Exploratorul ar fi vrut să întrebe încă multe lucruri, dar în prezența osinditului nu mai întrebă decît: își cunoaște sentință ?” „Nu”, răspunse ofițerul și vru să continue numai decît cu explicațiile, dar exploratorul îl întrerupse : „Nu-și cunoaște sentință?” „Nu, spuse ofițerul din nou, apoi se opri o clipă, ca și cum ar fi cerut exploratorului să-și motiveze mai pe larg întrebarea, și spuse într-un tîrziu : Ar fi inutil să i se spună, afle pe propria-i piele.” Exploratorul era pe punctul de-a tăcea, dar îl simți pe condamnat fixîndu-l cu privirea ; părea să-l întrebe dacă poate fi de acord cu procedeul descris. De aceea, deși se rezemase comod de spătar se aplecă din nou înainte și întrebă mai departe: „Dar știe măcar că a fost, de fapt, condamnat ?” „Nici asta”, spuse ofițerul și-i zîmbi exploratorului, părînd să mai aștepte și alte întrebări ciudate. „Nu se poate, reluă exploratorul, trecîndu-și mâna peste frunte, atunci omul ăsta nu știe nici măcar acum ce ecou a avut apărarea lui ?” „N-a avut ocazia să se apere”, ripostă ofițerul privind într-o parte, ca și cum ar fi vorbit pentru sine, nevrînd să-l jignească pe explorator prin relatarea unor lucruri de la sine înțelese. „Dar trebuia să i se ofere prilejul să se apere”, insistă exploratorul ridicîndu-se din fotoliu.

Ofițerul își dădu seama că risca să fie împiedicat, pentru multă vreme, de a mai explica aparatul ; de aceea se duse lîngă explorator, se atîrnă de brațul lui și arătă cu mâna spre condamnat care, văzînd că atenția este vădit îndreptată asupra lui, luă poziția de drepti — de altfel și soldatul întinse de lanț — apoi ofițerul începu: „Lucrurile stau altfel. Aici, în colonia penitenciară, am fost desemnat judecător, în ciuda faptului că sănătatea mea este de tlnăr, și anume, pentru motivul că îl asistam și pe fostul comandant în toate chestiunile penale și că, dintre toți cunosc cel mai bine aparatul. Prințipiu după care iau hotărîrile este următorul : vina e întotdeauna mai presus de

orice îndoială. Alte tribunale nu pot urma acest principiu, întrucât sunt alcătuite din mai multe capete și mai au și alte instanțe superioare. La noi, însă, nu e aşa, sau cel puțin nu era pe vremea vechiului comandant. Cel nou, firește că a și manifestat dorința de a se amesteca în judecata mea, dar am izbutit să-l țin deoparte, și voi izbuti și pe viitor. — Doriți să vă explic cazul, ? Este la fel de simplu ca și celelalte, Un căpitan a reclamat azi-dimineață că acest om care i-a fost repartizat ca servitor și care în fața ușii lui, a atipit în timpul serviciului. Datoria lui este, de fapt, să se scoale la fiecare oră, cînd bate ceasul, și să salute în fața ușii căpitanului. Desigur, îndatorirea asta nu e grea, dar este necesară, întrucât omul trebuie să rămînă treaz atât pentru a face de pază, cît și pentru a putea sluji la nevoie. Noaptea trecută, căpitanul a vrut să vadă dacă servitorul își îndeplinește datoria. A deschis ușa cînd ceasul bătea ora două și l-a găsit dormind încovrigat. Și-a luat cravașa și l-a plesnit peste față. să se scoale și să ceară iertare, omul l-a apucat pe stăpîn de picioare, l-a scuturat bine și i-a strigat: «Aruncă-ți cravașa, că de nu te mânînc de viu !» — Acestea sănt faptele. Căpitanul a venit la mine acum o oră, eu arn scris declarațiile lui și, imediat după aceea, sentința. Apoi am poruncit ca omul să fie pus în lanțuri. Totul a mers foarte simplu. Dacă l-aș fi chemat mai întîi pe omul acesta înaintea mea și l-aș fi interrogat, s-ar fi născut tot felul de încurcături. Măr fi mințit și, dacă aş fi izbutit să dovedesc că e minciinos, ar fi venit cu alte minciuni și aşa mai departe. Astfel, însă, îl am în mînă și nu-i dau drumul. — Acum e total lîmpede ? Dar timpul trece, execuția ar fi trebuit să înceapă de mult și eu nici n-am terminat cu explicarea aparatului." îl sili pe explorator să se așeze din nou în fotoliu, trecu îndărăt lîngă aparat și reluă : „După cum vedeți, grapa corespunde conformației omului ; aici e grapa pentru partea superioară a trupului, acestea sănt grapele pentru picioare. Pentru cap nu e destinat decît acest piron. Vă e total lîmpede ?" Se plecă prietenos către explorator, părînd dispus să dea explicații cît mai amănunte. Exploratorul privi grapa, încrățindu-și fruntea. Relatăriile referitoare la procedura judecătorească nu-l satisfăcuseră. Dar oricum — fu el nevoit să admită — aici era vorba de o colonie penitenciară, unde erau necesare măsuri speciale și , pînă la urmă, trebuia procedat militarește. În afară de aceasta, își punea speranțele în noul comandant, care — după cît se părea — intenționa să introducă, firește, încetul cu

încetul noi măsuri ce nu puteau fi înțelese de mintea mărginită a acestui ofițer. Furat de asemenea gînduri, exploratorul se pomeni întrebînd: "Va asista și comandantul la execuție?" sigur, răspunse ofițerul, penibil impresionat de întrebarea neașteptată, apoi mutra lui prietenoasă se crispa deodată : Tocmai de aceea trebuie să ne grăbim. Ba chiar va trebui să-mi scurtez explicațiile, oricât îmi va părea de rău. Dar aş putea să le completez mai amănunțit mîinr cînd aparatul va fi din nou curățit — singurul lui cusur este că se murdărește foarte tare. Așadar, acum doar strictul necesar. Cînd omul se află lungit pe pat, iar acesta începe să vibreze, se lasă și grapa în jos, pe corpul lui. Ea se regleză automat, aşa fel încît abia să atingă corpul omului cu vîrfurile acelor ; de îndată ce reglarea s-a făcut, această bandă de otel se întinde și devine rigidă ca o bară. și acum începe jocul. Un neinițiat nu poate observa nici o deosebire exterioară între **diferitele** pedepse. Grapa pare să acționeze uniform. Vibrînd continuu, ea își înfîrge vîrfurile în corp, care vibrează și el o **dată cu patul**. Pentru a da oricui posibilitatea să urmărească execuția grapa a fost confectionată din sticlă. Ne-am izbit de multe dificultăți tehnice la fixarea acelor în ea, dar, după multe încercări, totul a reușit perfect. N-am cruțat nici o osteneală. Si acum, ori cine poate vedea prin sticlă cum se execută inscripția pe trup. Nu vreți să vă apropiați și să priviți acele ?" Exploratorul se ridică încet, se apropie și se aplecă deasupra grapei. „Vedeți aici, continuă ofițerul, două feluri de ace, rînduite în diferite moduri. Lîngă fiecare ac lung este unul scurt Cel lung scrie, iar cel scurt stropește apă, pentru a spăla sîngele și a menține scrisul vizibil în permanentă. Apa amestecată cu sînge este condusă în mici jgheaburi și din ele curge într-un jgheab principal, a cărui țeava de scurgere se termină în groapă." Ofițerul arătă cu degetul drumul exact, pe care trebuie să-l parcurgă apa cu sîngele. Căutînd să reprezinte cît mai concret procesul, ținu mîinile căuș la gura țevii de scurgere ca și cum ar fi adunat în ele un sînge ipotetic, și atunci exploratorul își ridică în sus capul și vru să se tragă de-a-ndaratelea spre fotoliu, căutînd sprijin cu mîna în spate. Deodată văzu, cu nespusă groază, că și condamnatul urmase drumul ofițerului de a privi grapa mai de-aproape. Îl trăsesese puțin după el, de lant, și pe soldatul adormit și stătea aplecat deasupra grapei de sticlă. Se vedea cum căuta și el să deslușească, cu ochi nesiguri, ceea ce priveau cei doi domni nu

izbutea să înțeleagă nimic, întrucât îi lipseau explicațiile. Se apleca ba într-o parte, ba ba cealaltă. Și cerceta sticla neconenit, cu privirea, de la un capăt la altul. Exploratorul schiță gestul să-l gonească de acolo, întrucât ceea ce făcea osinditul era probabil interzis sub pedeapsă. Dar ofițerul îl opri pe explorator, apucîndu-l cu o mână, în timp ce cu cealaltă luă un bulgăre de pămînt din valul de lîngă groapă și-l aruncă în soldat. Acesta deschise ochii speriat, văzu îndrăzneala condamnatului, dădu drumul armei să cadă și se propti cu călcîiele în pămînt, smucind de lanț astfel încît osinditul căzu numai decît grămadă; apoi privi la el cum se zvîrcolea pe jos zornăindu-și lanțurile. „Ridică-l în picioare!” strigă ofițerul, văzînd că osinditul abătuse prea mult atenția exploratorului. Aceasta se aplecase chiar deasupra gropii, fără să țină seamă de ea, vrînd să constate ce se întîmplă cu condamnatul. Umblă cu el mai cu grijă! strigă ofițerul din nou. Apoi ocoli aparatul, îl prinse pe condamnat de subsuori și, în timp ce acestuia îi fugiră de mai multe ori picioarele de sub el, îl ridică în sus cu ajutorul soldatului.

„Acum știu totul”, spuse exploratorul cînd ofițerul reveni lîngă el. „În afară de ceea ce e mai important, ripostă acesta, prințîndu-l pe explorator de braț și arătîndu-i în sus: Colo în desenator, se află angrenajul de roți care imprimă mișcarea grapei, și acest angrenaj se regleză după schița făcută pentru pedeapsa respectivă. Folosesc încă schițele fostului comandant. Iata-le — scoase cîteva foi din tașca de piele — dar nu pot să vi le dau în mână, sănă tot ce am năiat scump. Luați loc, am să vi le arăt de la distanță și veți putea vedea totul foarte bine.” Arătă prima foaie. Exploratorul ar fi vrut să-și exprime într-un fel admirăția, dar nu văzu decît niște linii ce se încrucișau în toate felurile, ca un labirint ele erau atît de dese, încît acopereau toată hîrtia și nu mai puteai deosebi decît anevoie spațiile albe dintre ele. „Citiți!” spuse ofițerul. „Nu pot”, răspunse exploratorul. „Dar e foarte limpede”, ripostă ofițerul. „Este foarte artistic, continuă exploratorul evaziv, dar nu pot să descifrez.” „Da, vorbi ofițerul rîzînd și vîrî tașca de piele la loc, ăsta nu e un scris caligrafic pentru copii de școală. Trebuie să-l studiez îndelung. Dar și dumneavoastră v-ați descurca în el, pînă la urmă. Firește, nu poate să fie un scris simplu; nu trebuie să ucidă imediat, ci — în medie — abia după un interval de douăsprezece ore; ora a șasea este calculată să fie momentul culminant. De aceea

scrisul propriu-zis trebuie să fie înconjurat de multe, multe ornamente ; el trebuie să acopere trupul numai ca un brâu îngust ; restul corpului este rezervat pentru înflorituri. Puteți să apreciați acum felul în care lucrează grapa și întregul aparat? — Ia uitați-vă !" Ofițerul sări pe scară, învîrti o roată și strigă de sus : „Atenție, dați-vă la o parte !", după care totul se puse în mișcare. Dacă n-ar fi scîrțuit roata, ar fi fost minunat. Ca și cum ar fi fost surprins de zgometul stînjenitor al roții, ofițerul o amenință cu pumnul, apoi făcu un gest de neputință cu mîinile, în chip de scuză față de explorator, și coborî iute pentru a supraveghea de jos mersul aparatului. Mai era încă ceva în neregulă, pe care-l observă numai el; se cățără din nou pe scară, apucă apoi cu amîndouă mîinile ceva dinăuntrul desenatorului după care, : pentru a ajunge mai repede jos, nu se mai folosi de scară ci alunecă de-a lungul uneia din bare și strigă, cît putu de tare, la urechea exploratorului pentru a se face înțeles : „Pricepeți cum funcționează ? Grapa începe să scrie ; cînd este gata prima serie de scris pe spinarea omului, stratul de vată se răsucește și rostogolește încet corpul pe-o parte, pentru a oferi grapei o suprafață nouă pentru scris. Între timp, părțile rănite prin scriere ajung în contact cu vata — care oprește sîngerarea datorită preparației ei speciale — și sînt pregătite pentru adîncirea în continuare a scrisului. Acești dinți de aici, de la marginea grapei, smulg vata de pe răni, cînd corpul este răsucit mai departe, și o aruncă în groapă; iar grapa are apoi din nou pe ce lucra. Și astfel scrie din ce în ce mai adînc vreme de douăsprezece ore. Primele șase ore, condamnatul trăiește aproape la fel ca înainte, numai că simte dureri. După două ore î se scoate călușul de pîslă din gură, întrucît osînditul nu mai are putere să strige. Aici, în acest castron încălzit electric, aşezat la marginea unde se află capul condamnatului, se pune orez fier, iar omul, dacă are poftă, poate lua din el, atît cît prinde cu limba. Nici unul nu pierde prilejul. Cel puțin eu nu știu vreunul, și doar experiența mea e vastă. Abia după ceasul al șaselea își pierde pofta de a mai mînca. De obicei, în momentul acela îngenunchez aici și observ fenomenul. Rareori mai înhîte ultima îmbucătură, o tnîrte în gură, de colo pînă colo, și o scuiptă apoi în groapă. Atunci trebuie să mă aplec, altfel mi-o aruncă în fată. Cît de liniștit devine omul după ceasul al șaselea! în cel mai idiot dintre ei se trezește inteligența. Începe de la ochi. De la ei cuprinde apoi totul. O priveliște care

mai-mai că te ispитеște să te așezi singur sub grăpă. În rest nu se întimplă, de

fapt nimic deosebit, doar atât că omul începe să descifreze scrisul și-si țuguie buzele de parcă ar asculta ceva atent. Ați văzut, nu e ușor să descifrezi scrisul cu ochii ; omul nostru îl descifrează însă cu rănilor sale. Firește că trebuie o muncă imensă pentru aceasta ; este nevoie de șase ceasuri pentru desăvîrșirea ei. Apoi, grăpa îl străpunge complet și-l aruncă în groapă, unde cade plescăind în apa amestecată cu sînge și cu vată. În clipa aceasta judecata s-a sfîrșit, iar noi — eu și soldatul - îl îngropăm."

Exploratorul plecase urechea către ofițer și privea cu mîinile vîrîte în buzunarele vestonului, cum lucra mașina. Condamnatul se uita și el, fără să priceapă însă ceva. Tocmai se aplecase puțin înainte, urmărind trepidațiile acelor cînd, deodată, la un semn al ofițerului, soldatul îi tăie pe la spate cămașa și pantalonii, cu un cuțit, aşa fel încît căzură jos ; osînditul schiță gestul de a apuca straiele ce cădeau, vrînd să-și acopere golidunea, dar soldatul îl ridică în sus și scutură de pe el ultimele zdrențe. Ofițerul opri mașina și, în liniștea care se lăsă, osînditul fu aşezat sub grăpă. I se desfăcură cătușele și în locul lor fură prinse strîns curelele ; în primul moment, condamnatul păru să resimtă schimbarea aproape ca o ușurare. Apoi grăpa fu lăsată mai jos îtrucît omul era cam costeliv. Cînd îl atinseră vîrfurile acelor, i se înfiora pielea pe trup în timp ce soldatul era ocupat cu mîna dreaptă a omului, acesta o întinse pe cea stîngă fără să știe însă încotro s-o ducă ; dar o întinse chiar în direcția unde se afla exploratorul. Ofițerul privea necontenit pieziș spre explorator, de parcă ar fi vrut să-i citească pe față impresia ce i-o făcea această execuție, despre care pînă acum îi dăduse măcar unele explicații superficiale.

Cureaua destinată încheieturii mîinii se rupse ; poate că soldatul întinsese prea tare de ea. Era nevoie să intervină ofițerul ; soldatul îi arătă bucata de curea ruptă. Într-adevăr, ofițerul se și duse lîngă el și explică, întorcînd fața spre explorator : „Mașina este tare cîrpăcită, din cînd în cînd nu se poate să nu se rupă sau să nu se frîngă cîte ceva ; dar asta nu trebuie să influențeze în rău impresia generală. De altfel, vom face rost numai decît de ceva, ca să înlocuim cureaua ; am să folosesc lanțul ; firește că acesta va reduce din delicatețea vibrațiilor în ceea ce privește brațul drept." În timp ce fixa

lanțul, mai adăugă : „Mijloacele de întreținere a mașinii sînt acum foarte restrînse. Pe vremea vechiului comandant exista un fond alocat numai în acest scop și puteam dispune și eu de el. Există aici o magazie, în care se păstra tot felul de piese de schimb. Mărturisesc că aproape făceam risipă, dar numai înainte vreme, nu și acum, după cum pretinde noul comandant, care se slujește de orice pretext, pentru a combate vechile instituții. Acum administrează personal fondul pentru mașină și, cînd cer o curea nouă, îmi pretinde să-o aduc pe cea veche drept dovardă ; iar cea nouă sosește abia după zece zile și, pe deasupra, e de cea mai proastă calitate, nu-i bună de nimic. Nimeni nu se sinchisește, cum aş putea utiliza mașina între timp.”

Exploratorul chibzui : nu face niciodată impresie, dacă te amesteci cu hotărîre în probleme străine. El nu era nici cetățean al coloniei penitenciare, nici cetățean al statului căruia îi aparținea aceasta. Dacă ar fi încercat să dezaprobe chiar să zădărnicească execuția, i s-ar fi putut spune : ești străin, astîmpără-te. La una ca asta n-ar fi putut să replice nimic, ci doar să adauge că, în acest caz, nu se mai înțelege nici el singur, întrucît călătorescă doar cu intenția de a vedea și nicidcum de-a modifica legile de organizare a tribunalelor unor țări străine. Dar, în cazul în spătă, lucrurile erau ispititoare. Injustețea procedurii și caracterul inuman al execuției erau neîndoioioase. Nimeni n-ar fi putut presupune un interes egoist din partea exploratorului, întrucît condamnatul îi era străin, nu era un compatriot și nici un om să suscite compătimirea.

Exploratorul dispunea de recomandația unor înalte foruri și fusese primit aici cu cea mai mare politețe ; iar faptul că fusese invitat să asist la această execuție părea chiar să însemne că i se cerea părerea cu privire la asemenea judecată. Aceast lucru era cu atît mai verosimil, cu cît comandantul — după cum aflase mai mult decît limpede, acum — nu era un partizan al acestui procedeu și avea o atitudine aproape ostilă față de ofițer.

Deodată, exploratorul îl auzi pe ofițer strigînd de furie. Tocmai izbutise să vîre, cu destulă trudă, călușul de pîslă în gura condamnatului, cînd acesta închise ochii, cuprins de o greață imposibil de stăpînit, și începu să vomeze. Ofițerul îl smuci degrabă în sus, scoțîndu-i călușul și vră să-l întoarcă repede cu fața spre groapă ; dar prea tîrziu — murdăria curse pe mașină

în jos. „Totul e numai din vina comandanțului, strigă ofițerul, zguduind barele de alamă ca scos din minti, îmi murdărește mașina și mi-o face ca o cocină !” Și arătă exploratorului, cu mîini tremurătoare, ce se întîmplase. „Ore întregi m-am străduit să-l fac pe comandanț să înțeleagă, că nu trebuie să li se mai dea de mîncare în ziua dinaintea execuției. Dar nouă direcție, mai blîndă, este de altă părere. Cucoanele comandanțului îl îndoapă pe osindit cu tot felul de zaharicale înainte de-a fi dus la locul execuției. Toată viața lui n-a mîncat decât pește împuțit și acu să mânânce dulciuri ! Dar și asta ar mai fi cum ar mai fi, n-aș avea nimic de zis, însă de ce nu se procură un nou căluș de pîslă, aşa cum de mai bine de trei luni. Cum să nu îți se facă greață cînd iei în gură acest căluș, pe care l-au supt și l-au ros mai bine de o sută de oameni, în timp ce-și dădeau duhul ?” Osinditul revenise cu capul la loc și părea să se fi liniștit, în timp ce soldatul era ocupat să steargă mașina cu cămașa de care-l dezbrăcăse. Ofițerul veni lîngă explorator ; presimțind ceva, acesta făcu un pas îndărăt, dar ofițerul îl apucă de mînă și-l trase de-o parte. „Vreau să vă spun cîteva confidențial, vorbi el, îmi dați voie ?” Desigur”, răspunse exploratorul, și-l ascultă cu ochii plecați în jos.

Această procedură și acest fel de execuție, pe care aveți prilejul să le admirați acum, nu MAI AU în prezent nici un partizan fățiș în colonia noastră. Eu săn singurul susținător și în același timp și singurul reprezentant al moștenirii vechiului comandanț. De gîndit la o perfecționare departe a procedeului, nici vorbă, toate eforturile mele se îndreaptă către păstrarea a ceea ce există. Cînd trăia fostul comandanț, colonia era plină de partizanii săi ; și eu am în parte forța de convingere a fostului comandanț dar îmi lipsea cu totul puterea de care dispunea el ; în consecință, adepta lui s-au dat la fund — există încă foarte mulți, dar nici unul, nu o mărturisește deschis.

Dacă v-ați duce astăzi în ziua execuției, la o ceainărie și ați trage urechea, ați putea auzi cel mult aluzii cu donuă înțelesuri. Toți aceștia săn adepti ai procedeului, dar nu-mi folosesc la nimic, sub actualul comandanț, date fiind concepțiile actuale ale acestuia. Și acum vă întreb : Oare, din cauza acestui comandanț și a cucoanelor lui, care-l influențează, trebuie să se ducă de rîpă asemenea operă a unei vieții întregi ? spuse el arătînd cu mâna spre mașină. Puteți îngădui una ca asta ? Chiar dacă nu sunteți decât un străin care petrece doar cîteva zile pe insula noastră ? Dar nu mai e timp de

pierdut, se pregătește ceva împotriva jurisdicției mele ; se și țin consfătuiri la comandament, la care nu sînt chemat să iau parte ; pînă și vizita dumneavoastră de astăzi este semnificativă pentru întreaga situație ; sînt lași și vă trimît pe dumneavoastră, un străin, ca avangardă. Ehei, pe vremuri, erau cu totul altfel execuțiile ! Încă înainte de ziua execuției, valea se umplea de oameni pînă la refuz ; toți veneau numai pentru a privi; dimineața, în zori, își făcea apariția comandantul cu doamnele lui; fanfarele trezeau întreaga tabără ; eu dădeam raportul, arătînd că totul e gata ; asistența — din care nu era permis să lipsească nici un funcționar superior — se rînduia în jurul mașinii ; această grămadă de scaune de trestie este o mizeră rămășiță a acelor vremuri, strălucea, proaspăt curățită; aproape fiecare execuție luam piese de schimb nou-nouțe. Privitorii stăteau în vîrful picioarelor pînă acolo, sus, pe înălțimi și, în fața sutelor de ochi condamnatul era aşezat sub grapă de către însuși comandantul. Ceea ce îi este îngăduit astăzi unui soldat de rînd, era pe atunci sarcina mea, a președintelui tribunalului, și munca asta mă onora. Apoi începea execuția ! Nici un zgromot nepermis nu tulbura funcționarea mașinii. Mulți nici nu mai priveau spre ea, ci se deoseau pe nisip, cu ochii închiși ; toți știau că acum se face dreptate. În tăcerea ce domnea se auzea doar oftatul condamnatului — înăbușit de pîslă. Astăzi mașina nu mai e în stare să-i smulgă condamnatului nici măcar un geamăt mai sonor pe care să nu-l poată înăbuși pîsla ; pe atunci acele care scriau picurau o soluție caustică, pe care azi nu mai avem voie să-o folosim. Ei, și-apoi venea ceasul al șaselea ! Era cu neputință să împlinești rugămintile tuturor celor ce voiau să privească deaproape. În înțelepciunea lui, comandantul dispunea ca, în primul rînd, să se dea preferință copiilor ; eu puteam sta totdeauna în fată, firește, avînd în vedere funcția mea ; de multe ori se deoseeam acolo cinchit, cu doi copii mici de-a dreapta și de-a stînga, pe brațe. Cum mai sorbeam cu toții expresia de transfigurare de pe chipul martirizat, cum ne mai scăldam obrazul în razele acestei dreptăți abia realizează și pe cale să dispară ! Ce mai vremuri, camarade !" Ofițerul uitase, pesemne, pe cine avea în față ; îl îmbrățișa pe explorator și-și lăsa capul pe umărul lui. Exploratorul era nespus de încurcat și privea, nerăbdător, pe deasupra ofițerului. Soldatul terminase curățatul mașinii și acum turna orez dintr-o cutie de tablă în castron. De-abia

observă aceasta condamnatul, care-si revenise cu totul, că si începu să întindă limba pentru a hălpăi din orez. Soldatul îl tot împingea îndărăt, întrucât orezul era sortit pentru un moment ulterior ; în orice caz, era un lucru revoltător, să ia cu mîinile murdare orez din castron și să mânânce în fața condamnatului, care poftea și el.

Ofițerul se reculese numai decât. „Să nu credeți că am vrut să vă înduioșez, spuse el, știu prea bine, că e imposibil să mai faci astăzi pe cineva să înțeleagă acele timpuri. De altfel, mașina încă mai lucrează și impresionează prin ea însăși.

Impresionează prin ea însăși, chiar dacă stă singură în această vale. Iar cadavrul cade la urmă în groapă, într-un fel de zbor inimaginabil de aerian, chiar dacă în jurul gropii nu se mai adună oamenii cu sutele, ca muștele, cum se întimplă, odinioară. Pe atunci a trebuit să construim o balustradă trainică în jurul gropii, dar acum s-a distrus de mult."

Exploratorul vru să scape de privirile ofițerului și cătă în jur fără țintă. Ofițerul își închipui că străinul contemplă pustietatea văii; de aceea îl prinse de mîini

și-l întoarse cu fața spre el, pentru a-l privi în ochi, apoi întrebă : Vă dați seama ce rușine trăim ?" iar exploratorul tăcu.

Ofițerul îi lăsa pentru o clipă mîinile ; sta tăcut, cu picioarele depărtate, cu mîinile în sold, și privea în pămînt. Apoi îi zîmbi încurajator exploratorului și spuse: Ieri am fost în apropierea dumneavoastră, cînd v-a invitat comandantul. Am auzit invitația. Îl știu bine pe comandant. Am înțeles numai decât ce urmărea cu invitația. Deși are suficientă putere pentru a lua măsuri împotriva mea, totuși încă nu îndrăznește ; în schimb, vrea să mă supună aprecierii dumneavoastră, a unui străin cu vază. A calculat totul cu multă grijă ; sănăteți abia de două zile pe insulă, nu l-ați cunoscut pe fostul comandant și nici lumea lui de idei, sănăteți încătușat de concepțiile europene ; poate sănăteți din principiu chiar un adversar al pedepsei cu moartea, în general, și al unui asemenea mod de execuție mecanică, în special ; în afară de asta, veți vedea execuția desfășurîndu-se trist, fără participare publică, pe o mașină cam deteriorată — deci n-ar fi oare foarte probabil (aşa își închipuie comandantul) ca, ținînd seama de toate astea, să considerați nepotrivită metoda mea ? Iar dacă o să considerați nepotrivită, atunci nu veți tăcea (vorbesc încă în spiritul comandantului), căci aveți încredere, desigur, în convingerile dumneavoastră verificate. Ați

văzut, fără îndoială, multe ciudătenii ale multor popoare și ați învățat să le respectați, de aceea probabil că nu veți interveni cu toată energia împotriva acestei metode, cum ați face-o în țara dumneavoastră. Dar comandantul nici nu are nevoie de atîta. Un simplu cuvînt imprudent, rostit în treacăt, este de-ajuns. Nici măcar nu e nevoie să concorde cu convingerea dumneavoastră, dacă în mod aparent vine în sprijinul dorinței lui. Sînt sigur că vă va descoase cu toată abilitatea. Iar cucoanele lui vor face cerc în jur și-și vor ascuți auzul ; veți spune cam aşa : «La noi procedura judiciară este alta», sau «La noi acuzatul este interrogat înainte de-a se da sentința» sau «La noi nu existau torturi decît în evul mediu». Toate acestea sînt observații perfect juste, care vi se par foarte firești, observații nevinovate, care nu lezează procedeul meu. Dar cum le va interpreta comandantul ? îl și văd pe bunul comandant împingînd numai decît scaunul; într-o parte și ieșind grăbit în balcon, le văd pe cucoanele sale dînd năvală după el, îi aud glasul — cucoanele îl numesc glas tunător — spune : «Un mare explorator din Occident, desemnat să cerceteze procedurile judiciare din toate țările, a spus că metoda noastră de modă veche este inumană. După această părere a unei asemenea personalități nu-mi mai este îngăduit, firește, să tolerez o astfel de metodă. Așadar, începînd de astăzi dispun — și aşa mai departe.» Dumneavoastră veți vrea atunci să interveniți, cum că n-ați fi spus ceea ce afirmă el, că n-ați fi calificat metoda mea drept inumană, ci că, dimpotrivă, adîncă dumneavoastră pricepere o consideră drept cea mai umană și mai demnă de a fi aplicată oamenilor și că admirăți mașina aceasta — dar va fi prea tîrziu. De altfel, nici n-ați putea răzbate pînă la balconul înțesat de cucoane ; veți căuta să atrageți atenția asupra dumneavoastră ; veți încerca să strigați ; dar o mînă de cucoană vă va astupa gura — iar eu și opera fostului comandant vom fi pierduți." Exploratorul fu nevoit să-și înăbușe un zîmbet; așadar, atît de ușoară era îndatorirea pe care el o considerase nespus de grea ! Răspunse evaziv: „îmi supraapreciați influența ; comandantul a citit scrisoarea mea de recomandație și știe că nu sînt un specialist în materie de proceduri judiciare. Dacă mi-aș spune părerea, ar fi doar aceea a unui particular, o părere cu nimic mai presus de a oricărui altul și, în orice caz, mult mai fără importanță decît părerea comandantului, care după cîte știu, are putere aproape nelimitată în această colonie penitenciară. Dacă părerea lui

referitoare la această procedură este atât de precizată, aşa cum credeți dumneavoastră, atunci mă tem că a sosit, fireşte, clipa sfîrşitului acestui procedeu, fără a mai fi nevoie de modestă mea contribuţie."

Înțelegea oare ofițerul acest lucru ? Nu, încă nu-l înțelegea. El cătină hotărît din cap, privi în urmă spre condamnatul și soldatul, care tresărîră încetînd să se mai preocupe de orez, apoi se apropiie de explorator fără să se uite în ochii lui, ci fixînd ceva nedefinit, pe veston, și vorbi mai încetișor decît înaînte : „Nu-l cunoașteți pe comandant; dumneavoastră aveți față de el și față de noi toți — iertați-mi expresia — o atitudine plină de rezervă ; dar influența dumneavoastră, credeți-mă, e mai puternică decît vă închipuiti. Am fost fericit când am auzit că veți asista singur la execuţie. Această dispoziţie a comandanțului trebuia să fie îndreptată împotriva mea, dar acum o voi întoarce în favoarea mea. Ferit de influența şoaptelelor răuvoitoare spuse la ureche și de privirile disprețuitoare — ceea ce n-ar fi fost posibil în cazul unei asistențe mai numeroase — ați putut asculta explicațiile mele, ați văzut mașina și sănțeți pe punctul de-a asista la execuţie. Părerea dumneavoastră este desigur formată ; dacă mai persistă cumva unele îndoieri, ele vor fi înlăturate de priveliștea execuției. Și acum vă adresez rugămîntea : ajutați-mă împotriva comandanțului!"

Exploratorul nu-l lăsa să continue. „Cum aş putea-o face, exclamă el, e imposibil. Nu vă pot ajuta cu nimic, la fel cum nu vă pot dăuna cu nimic !

Ba puteți, sări ofițerul. Cu oarecare îngrijorare exploratorul îl văzu stringînd pumnii. Puteți, repetă ofițerul și mai insistent. Am un plan care trebuie să izbutească. Dumneavoastră credeți că influența pe care-o aveți nu este suficientă. Eu știu bine, însă, că este. Dar să admitem că aveți dreptate ! N-ar fi atunci necesar să încecăm orice, chiar și ceea ce pare să n-aibă şanse de succes, numai să putem salva această procedură ? Ascultați, deci, plănui meu. Pentru punerea lui în aplicare este necesar, în primul rînd, ca dumneavoastră să fiți astăzi foarte reținut în exprimarea părerii ce-o aveți despre metoda mea. Dacă nu veți fi întrebat direct, nu trebuie, în nici un caz, să vă spuneti părerea dar declarațiile dumneavoastră trebuie să fie scurte și neprecise ; lăsați să se observe că vă e greu să vorbiți despre asta, că sănțeți revoltat, că — dacă ar fi să vă exprimați deschis — ar trebui să izbucniți în blesteme. Nu vă cer să mințiți ;

cîtuși de puțin ; să răspundeți doar scurt, cam aşa : «Da, am asistat la execuție» sau, «Da, am ascultat toate explicațiile». Doar atît, nimic altceva. Pentru amărăciunea, care trebuie să apară vizibil pe chipul dumneavoastră, aveți destule motive, chiar dacă nu sînt în spiritul comandantului. El va înțelege totul pe dos, firește, în spiritul lui. Pe aceasta se întemeiază planul meu. Mîine, are loc, la comandament, o mare reuniune prezidată de comandant, la care iau parte toți funcționarii administrativi superiori. Comandantului îi place, firește, să facă un adevărat spectacol din aceste ședințe. A construit în sala respectivă o galerie, care este totdeauna întesată de spectatori. Chiar și eu sînt nevoit să iau parte la aceste confătuiri, dar mă cuprinde dezgustul. De rîndul acesta, veți fi invitat în orice caz la reuniune ; dacă vă comportați conform planului meu, atunci invitația comandantului se va transforma într-o rugămintă insistentă. Dar dacă, din vreun motiv neprevizibil, s-ar întîmpla totuși să nu fiți invitat, atunci va trebui desigur să cereți dumneavoastră o invitație și nu încape nici o îndoială că o veți căpăta. Așadar, să zicem că mîine vă aflați în loja comandantului împreună cu doamnele ; el privește deseori în sus, pentru a se asigura că sunteți acolo. După diferite subiecte de discuție fără importanță, ridicolă, destinate doar asistenței — în general e vorba de construcții portuare, mereu numai construcții portuare ! — va veni în dezbatere procedura judiciară. Dacă el nu va aduce derstul de curînd sau chiar de loc vorba despre această procedură, voi avea grijă eu. Mă voi scula și voi prezenta raportul cu privire la execuția de azi. Foarte pe scurt, doar raportul acesta, De fapt nu se obișnuiește să se prezinte un asemenea raport, dar eu totuși am s-o fac. Comandantul îmi va mulțumi, ca totdeauna, cu un zîmbet prietenos, apoi nu se va putea abține să nu folosească binevenitul prilej ivit. «Tocmai s-a prezentat raporturi — aşa va spune, sau ceva asemănător — despre execuție. Aș vrea să mai adaug la raport, că la această execuție a asistat marele explorator, despre a cărui vizită, cu care se onorează în mod deosebit colonia, ați aflat cu toții. Iar ședința noastră de astăzi capătă o semnificație mai înaltă, datorită prezenței sale. Nu credeți că ar fi bine să punem acestui mare explorator întrebarea, cum apreciază execuția aceasta de modă veche și procedura care o precedă ?» Firește, vor izbucni de pretutindeni aplauze, asentimentul general, iar eu voi fi cel mai entuziast. Comandantul se va înclina în fața dumneavoastră și

va spune : «Atunci, pun în numele tuturor întrebarea». Iar dumneavoastră veți trece în față, lîngă balustradă. Să așezați mîinile pe ea aşa, ca să le vadă toată lumea, altfel vi le vor lua cucoanele, ca să se joace cu degetele. Și va urma, în sfîrșit, cuvîntul dumneavoastră. Nu știu cum voi suporta încordarea orelor ce le mai am de așteptat. În cuvîntarea dumneavoastră nu trebuie să vă rețineți; faceți gălăgie în jurul adevărului, aplecați-vă peste balustradă ; urlați, da, da, urlați-i comandantului în față părerea dumneavoastră, părerea dumneavoastră de nezdruncinat. Dar poate că nu vreți acest lucru, că nu corespunde caracterului dumneavoastră, poate că în patria dumneavoastră se adoptă altă atitudine în asemenea situații — și aşa e bine, este întru totul satisfăcător ; nu vă ridicați în picioare, spuneti doar cîteva cuvinte, murmurați-le doar atît cît să fie auzite de funcționarii așezați dedesubt ; este destul ; dumneavoastră nici nu trebuie să vorbiți despre lipsa publicului la execuție despre roata care scîrțiie, despre cureaua ruptă și despre dezgustătorul căluș de pîslă ; nu, toate astea rămîn în seama mea, și vă rog să mă credeți, că dacă nu-l voi face, cu spusele mele, să fugă din sală, măcar îl voi sili pe comandant să cadă în genunchi și să recunoască : «Mă plec în fața ta, bătrîne comandant». Asta e planul meu; vreți să mă ajutați să-l aduc la îndeplinire? Bineînțeles că vreți ; ceva mai mult: trebuie!» Ofițerul îl prinse pe explorator de amîndouă brațele și-l privi în ochi, respirînd greu. Ultimele fraze le urlase atît de tare, încît și soldatul și deținutul deveniseră atenți ; cu toate că nu înțelegeau nimic, se opriseră din mîncat și cătau spre explorator, mestecînd din gură.

Răspunsul ce trebuie dat îi era limpede exploratorului de la bun început; trecuse prin prea multe în viață, pentru a mai putea șovăi în cazul de față ; în fond era cinstit și nu cunoștea teama. Totuși, văzîndu-l pe soldat și pe osîndit, șovăi atît cît respiră o dată. În cele din urmă spuse, aşa cum trebuie:

„Nu!” Ofițerul clipe mai multe ori, fără a-l slăbi din ochi.
„Vreți neapărat o declarație ?” întrebă exploratorul.

Ofițerul aproba din cap, fără un cuvînt. „Sînt un adversar al acestei proceduri, continuă exploratorul; încă înainte de a-mi fi făcut confidențe — de care, firește, nu voi abuza, în nici un caz — am chibzuit, dacă am dreptul să intervin împotriva acestei proceduri și dacă intervenția mea ar putea avea vreo sansă, cît de mică, de succes. Mi-am dat seama limpede cui trebuie să mă adresez: bineînțeles comandantului. Dumneavoastră m-ați

ajutat să-mi lămuresc calea de urmat, fără însă a mă fi întărit și mai mult în hotărîrea mea ; dimpotrivă, convingerea dumneavoastră sinceră m-a emoționat, chiar dacă nu m-a putut atrage pe o cale greșită."

Ofițerul rămase mut, se întoarse apoi spre mașină, se apucă de una din barele de alamă și privi în sus, la desenator, puțin aplecat înainte, ca și cum ar fi verificat dacă totul este în ordine. Soldatul părea să se fi împrietenit cu osinditul; acesta din urmă îi făcu un semn, oricât îi era de greu din cauza curelor strâns legate, și soldatul se apleca spre el ; condamnatul îi șopti ceva, iar soldatul dădu din cap.

Exploratorul se duse după ofițer și-i vorbi: „Încă nu știți tot ce vreau să fac. Voi spune comandantului părerea mea asupra procedeului, dar nu în cadrul unei ședințe, ci între patru ochi ; de altfel, nici nu mai rămân atâtă vreme aici, îneît să mai pot fi invitat la o ședință ; plec chiar mîine dimineață sau, în orice caz, mă îmbarc în zori.”

Ofițerul părea să nu-l fi auzit. „Așadar, procedeul nu v-a convins", vorbi el ca pentru sine și zîmbi cum zîmbește un bătrîn asupra neroziei unui copil, ascunzîndu-și îndărătul zîmbetului absent propriile sale gînduri. Atunci a sosit vremea", spuse el într-un tîrziu și își ridică spre explorator ochii limpezi, în care se deslușea un fel de invitație, de apel la participare.

A sosit vremea pentru ce ?" întrebă exploratorul neliniștit, dar nu primi nici un răspuns. Ești liber", se adresă ofițerul condamnatului, în limba lui. Acesta nu crezu la început. „Ei, ești liber", repetă ofițerul. Pentru prima oară, chipul condamnatului prinse să se însuflețească, Era oare adevărat ? Nu era doar o toană trecătoare de-a ofițerului? Obținuse călătorul străin îndurare pentru el ? Ce se-ntîmpla ? Acestea erau întrebările ce se citiră pe fața lui. Dar nu pentru multă vreme. Fie ce-o fi, condamnatul voia să fie liber, dacă i se îngăduia, și începu să se smucească, atât cât îi permitea grapa. Îmi rupi curelele, strigă ofițerul, stai liniștit ! Îți dau drumul îndată !" Apoi făcu semn soldatului și se apucă de treabă. Condamnatul rîdea singur în tacere, întorcînd fața cînd la stînga, spre ofițer, cînd la dreapta, către soldat: nu-l , uită nici pe explorator.

„Scoate-l afară! porunci ofițerul soldatului. Trebuie să fi însă cu oarecare băgare de seamă din pricina grapei."

Datorită nerăbdării, condamnatul se alese cu cîteva zgîrieturi

pe spinare.

Din clipa aceasta, ofițerul nu-i mai acordă aproape nici o atenție. Se îndreptă spre explorator, scoase din nou la iveală mica tașcă de piele, răsfoi în ea, găsi în cele din urmă foaia căutată și i-o arătă. „Citiți”, zise el. „Nu pot, răspunse călătorul, am spus doar că nu pot citi aceste file.” „Uitați-vă bine la foaia asta”, ripostă ofițerul și veni alături de explorator, pentru a citi împreună cu el. Când nici acest lucru nu fu de nici un folos, ofițerul își trecu degetul mic la oarecare distanță pe deasupra hîrtiei, de parcă n-ar fi trebuit atinsă cîtuși de puțin, și încercă să-i ușureze astfel exploratorului cititul. Exploratorul își dădu toată silința, pentru a-i fi măcar în felul acesta agreabil ofițerului, dar nu izbuti să citească. Atunci ofițerul începu să silabisească scrisul, apoi citi totul încă o dată, curgător : „Fii drept ! aşa zice aici — vorbi ofițerul - acum puteți citi fără-ndoială.” Exploratorul se aplecă atât de mult deasupra hîrtiei, încît ofițerul o depărtă repede, de teama de-a nu fi atinsă; exploratorul nu mai spuse nimic, dar se vedea limpede că încă nu izbutise să descifreze nimic „Fii drept, aşa zice aici”, repetă ofițerul. Așa o fi, răspunse exploratorul, cred că asta „Bine”, vorbi ofițerul satisfăcut măcar în parte apoi se urcă pe scară cu foaia în mînă ; așeză foaia cu multă grijă în desenator și păru să modifice complet dispozitivul angrenajului ; fu o muncă anevoieasă — probabil că era vorba de roțițe mici de tot; uneori capul ofițerului dispărea cu totul în desenator, atât de minuțios trebuia verificat mecanismul.

Exploratorul urmări munca aceasta neîntrerupt, de jos, astfel încît îi întepeni gîtul, iar ochii începură să-l doară din cauza luminii soarelui, ce se revârsa din cer. Soldatul și condamnatul aveau de lucru unul cu altul. Cămașa și pantalonii osînditului, care se și aflau în groapă, fură pescuite de soldat cu vîrful baionetei. Cămașa era îngrozitor de murdară și condamnatul o spălă în hîrdău. Când se îmbrăcă, apoi, cu pantalonii și cămașa, rîseră cu poftă și soldatul și osînditul intrucît îmbrăcămîntea fusese spintecată la spate de sus pînă jos. Probabil că osînditul se simțea obligat să-l distreze, intrucît se rotea în cerc, cu hainele spintecate, în fața soldatului care sedea ciucit pe pămînt și rîdea bătîndu-se cu palmele pe genunchi. Oricum, ceva-ceva se mai stăpîneau, ținînd seama de prezența domnilor.

În sfîrșit, după ce termină sus, ofițerul îmbrătișă totul încă o dată în amânunt cu privirea zîmbind ; după aceea închise

capacul desenatorului, care fusese deschis pînă atunci, coborî, se uită în groapă, apoi la condamnat, și constată cu mulțumire că acesta își luase hainele de-acolo; pe urmă se duse la hîrdău pentru a-și spăla mîinile, observă prea tîrziu murdăria respingătoare a apei, se încroză că nu-și poate curăța mîinile, după care le vîrî în nisip — soluție ce nu-l satisfăcea, dar n-avea încotro ; apoi se ridică în picioare și începu să-și descheie nasturii de la tunica. Cu această ocazie îi căzură în mînă, mai întîi, cele două batiste de damă pe care le vîrîse sub guler.

„Uite-ți batistele”, spuse el și le aruncă osînditului. Apoi se adresă exploratorului, explicînd : „Cadouri de la femei”.

In ciuda grabei cu care-și scoase tunica și cu care se dezbrăcă apoi complet, el împături cu deosebită grijă fiecare obiect de îmbrăcăminte, ba chiar mîngîie cu degetele fireturile tunicii și îndreptă un eghilet. Firește, se potrivea prea puțin cu această grijă faptul că, de îndată ce termina împăturitul unui obiect, îl arunca numai decît în groapă cu un gest nerăbdător. Ultimul lucru care-i rămase fu sabia scurtă, cu centironul.

Scoase sabia din teacă, o frîNSE, adună laolaltă — frînturile săbiei, teaca și centironul — și le aruncă atît de violent, încît zângăniră jos, pe fundul gropii.

Acum era gol pușcă. Exploratorul își mușcă buzele, dar nu spuse nimic. De fapt știa ce va urma, dar n-avea nici un drept să-l împiedice pe ofițer în intențiile sale. Dacă procedura judiciară, la care ținea atît de mult era pe punctul de a fi abolită — probabil ca urmare a intervenției, pe care exploratorul se simțea obligat să-o facă — atunci ofițerul acționa acum aşa cum trbuia ; nici exploratorul n-ar fi reaționat altfel, în locul lui.

Soldatul și osînditul nu pricepură mai întîi nimic, de altfel la început nici măcar nu priviră într-acolo. Condamnatul era nespus de bucuros că-și recăpătase batistele, bucuria lui însă nu fu de lungă durată, întrucît soldatul i le înhăță cu un gest iute, neprevăzut. Condamnatul încerca acum să și le reia de sub centurionul unde le pusese soldatul la păstrare, dar era vigilent. Se luptară astfel, mai mult în glumă. Abia cînd ofițerul rămase gol de tot, deveniră și ei atenți. În special condamnatul părea pătruns de presimțirea unei mari întorsături. Ceea ce i se întîmplase lui, se petreceau acum cu ofițerul. Călătorul străin dăduse probabil ordin în acest sens. Aceasta era aşadar răzbunarea. Fără să fi pătimit el însuși pînă la capăt, era răzbunat, în schimb, pînă la capăt. Pe chipul lui se

înfiripă un rîs tăcut, cu gura pînă la urechi, care nu se mai stinse.

Ofițerul se îndreptă spre mașină. Dacă și înainte de aceasta se vădise destul de limpede cât de bine se pricpe s-o mînuiască, acum rămîneai aproape consternat de felul cum o manevra și cum ea asculta. Doar apropie mîna de grăpa, și aceasta se ridică și se lăsă de mai multe ori, pînă cînd atinse înălțimea potrivită, pentru a-i face loc dedesubt; abia atinse marginea patului, și acesta începu numai decît să vibreze ; călușul de pîslă i se apropie de gură; se văzu bine cum ofițerul nu voia să-l accepte, dar șovăiala dură doar o clipă, după care se supuse numai decît și îl prinse cu dinții. Totul era pregătit dar curelele atîrnau în părți, desfăcute, se părea că sunt inutile ; nu era nevoie ca ofițerul fie legat cu ele. Deodată condamnatul văzu curele libere și, după cum socotea el, execuția nu putea fi desăvîrșită dacă acestea nu erau strîns legate, aşa că-i făcu semn grăbit soldatului și alergară într-acolo să-l încătărămeze pe ofițer. Acesta apucase să întindă un picior pentru a împinge manivela ce trebuia să pună în mișcare desenatorul ; cînd îi văzu pe cei doi venind, își trase piciorul îndărăt și se lăsă legat cu curelele, firește că nu mai putea ajunge pînă la manivelă; nici soldatul, nici osînditul n-ar fi descoperit care este, iar exploratorul era decis să nu se clintească din loc. De altfel nici nu fu nevoie ; de-abia fură prinse curelele în catarame, că mașina și începu să lucreze ; patul trepida, acele dansau pe pielea ofițerului, grapa oscila în sus și în jos. Exploratorul privea de o bună bucată de vreme, cînd își aduse deodată aminte că o roată a desenatorului ar fi trebuit să scîrțîie ; dar totul funcționa în liniște, nu se auzea nici un zumzăit.

Lucrînd atît de liniștit, mașina dispăru din atențiacelor trei. Exploratorul privea spre soldatul și condamnatul care se aflau de cealaltă parte a mașinii. Condamnatul părea cel însuflețit, totul îl interesa la mașină ; aci se lăsa în jos, pe vine, aci se ridică în vîrful picioarelor, mereu cu degetul arătător întins, pentru

a-i arăta ceva soldatului. Exploratorul fu cuprins de un sentiment penibil. Era hotărît să rămînă de față pînă la urmă, dar nu mai putea îndura multă vreme să-i privească pe cei doi. „Duceți-vă acasă”, le spuse el. Poate că soldatul ar fi fost gata să facă, dar condamnatului i se păru ordinul acesta ca un fel de pedeapsă. Se rugă, implorînd cu mîinile împreunate, să-l lase de față iar cînd exploratorul rezistă, dînd hotărît din cap,

căzu chiar în genunchi. Exploratorul văzu că ordinele nu aveau nici un efect și vru să se ducă dincolo, la cei doi, pentru a-i lua la goană. Deodată auzi un zgomet sus, în desenator. Privi întracolo. Așadar totuși era deranjată o roată? Era altceva, însă. Capacul desenatorului se ridică încet, apoi se deschise de tot. Dinții unei roți se iviră, săltîndu-se în sus ; în curînd apără roata întreagă, ca și cum o forță uriașă contractase întreg desenatorul și nu mai rămăsese nici un loc pentru această roată ; roata se învîrti pînă la marginea desenatorului, căzu jos, se duse de-a dura o porțiune pe nisip, după care rămase culcată pe lat. Între timp ieșise la iveală încă o roată, după care urmară multe altele, mari și mici abia deosebindu-se între ele ; cu fiecare se repeta același lucru, de fiecare dată credeai că desenatorul s-a golit complet, dar deodată apărea altă grupă de roți, deosebit de numeroasă, care se ridicau în sus, cădeau și se rostogoleau pe nisip, pentru a se culca apoi pe lat. Privind la ceea ce se petrecea, condamnatul uitase de-a binelea de ordinul exploratorului ; roțile îl vrăjeau cu totul și voia, de fiecare dată, să prindă una, ba chiar îl îndemna și pe soldat să-i ajute, dar trăgea mâna îndărăt însăjumînat, întrucît urma numai decît altă roată, care-l speria cînd începea să se rostogolească.

În schimb, exploratorul era îngrijorat ; se părea că mașina avea să se năruie toată ; mersul ei liniștit era o simplă iluzie ; avea sentimentul că acum trebuie să se ocupe de ofițer, întrucît acesta nu se mai putea îngriji de el însuși. Dar, în timp ce căderea roților îi acapara atenția cu totul, uită să mai supravegheze restul mașinii ; cînd totuși se plecă spre grăpă, după ce ultima roată părăsi desenatorul, avu o surpriză nouă, supărătoare, grapa nu mai scria, ci doar întepă, iar patul nu răsucea corpul, ci îl împingea doar în sus și-l înfîgea în ace, vibrând. Exploratorul vru să intervină ; dacă ar fi putut, ar fi oprit totul, întrucît aceasta nu mai era o tortură, aşa cum urmărea ofițerul, ci de-a dreptul un asasinat. Întinse mîinile înainte. Deodată grapa se deplasă lateral, cu trupul ofițerului înfipt în ace, cum se întîmpla de obicei abia în ceasul al doisprezecelea. Sîngele curgea în mii de șiroaie, dar nu era amestecat cu apă, întrucît de rîndul acesta țevișoarele de apă nu funcționaseră. Apoi dădu greș și ultimul act; trupul ofițerului nu se desprinse din acele lungi, ci rămase atîrnat deasupra gropii, fără să cadă în ea, lăsînd doar să i se scurgă sîngele. Grapa vru să revină la locul ei, dar, ca și cum ar fi

simțit ea însăși că nu s-a eliberat de povară, rămase mai departe atîrnată deasupra gropii. „Puneți mîna odată și dați ajutor !” strigă exploratorul soldatului și osînditului, pe deasupra gropii, și apucă el însuși de picioarele ofițerului. Voia să apuce de picioare, ceilalți doi trebuiau să-i ia capul, pe partea cealaltă, și astfel să desprindă trupul, încet, din ace. Dar cei doi nu se puteau hotărî; condamnatul întoarse chiar spatele ; exploratorul trebui să se ducă la ei, dincolo, și să-i împingă cu sila pînă la capul ofițerului. Cu acastă prilej văzu, aproape fără voia lui, chipul mortului. Era aşa cum fusese și-n viață ; nu se citea pe el nici un semn al izbăvirii făgăduite ; ofițerul nu găsise în mașină ceea ce aflaseră toți ceilalți; buzele erau contractate, ochii deschiși parcă erau vii, privirea era liniștită și plină de convingere, prin frunte îi ieșise vîrful pironului cel mare de fier.

Cînd călătorul, urmat de soldat și de osîndit, ajunse la primele case din colonie, soldatul arătă spre una dintre ele și spuse : „Aici e ceainăria”.

La parterul casei se afla o încăpere scobită în , pămînt joasă, ca o speluncă, cu tavanul și pereteii afumați. Înspre stradă era deschisă pe toată lățimea ei. Deși ceainăria se deosebea prea puțin de restul caselor din colonie, care erau toate dărăpăname, în afară de palatul comandantului, ea făcu totuși asupra exploratorului impresia unei amintiri istorice, evocînidu-i forța vremurilor trecute. Se apropie, trecu — urmat de însotitorii săi — printre mesele neocupate, ce se însirau pe stradă în fața ceainăriei, și respiră aerul rece, îmbîcsit, care răzbătea dinăuntru. „Bătrînul este îngropat aici, spuse soldatul, preotul a refuzat să-i dea un loc în cimitir. O vreme lumea nu s-a putut hotărî unde să-l îngroape ; în cele din urmă l-au aruncat aici. Cu siguranță că ofițerul nu va povestit nimic despre asta, căci îi era nespus de rușine. A încercat chiar de câteva ori, noaptea, să-l dezgroape pe bătrîn, dar a fost întotdeauna luat la goană.” „Unde e mormîntul ?” întrebă exploratorul, căruia nu-i venea să-l creadă pe soldat. Alergară numaidecît amîndoi — soldatul și osînditul — înaintea lui și-i arătară, cu mîinile întinse, locul unde trebuia să fie mormîntul. Îl conduseră pe explorator pînă lîngă peretele din fund, unde seudeau clienții la câteva mese. Erau pesemne muncitori din port, bărbați zdraveni cu bărbi scurte, de un negru lucitor. Toți erau fără surtucuri, aveau cămăși zdrențuite, erau oameni sărmani, umiliți. Cînd se apropie

exploratorul, cățiva dintre ei se ridică și se lipiră de perete, privind spre el. „E un străin, se auziră șoapte în jurul exploratorului, vrea să vadă mormântul.” împinseră într-o parte mesele, sub care se afla într-adevăr o lespede de mormânt. Era o piatră simplă, destul de scundă pentru a putea fi ascunsă sub o masă. Avea o inscripție cu litere foarte mici, aşa încât exploratorul fu nevoie să îngenunche pentru a o citi. Pe ea scria : «Aici odihnește fostul comandant. Partizanii lui, care nu pot avea astăzi nici un nume, l-au așezat în mormânt și i-au pus o lespede. Dăinuie profeția că, după un anumit număr de ani, comandantul va înlătura și va porni din această casă, în fruntea partizanilor săi, la recucerirea coloniei. Credeți și așteptați !» După ce termină de citit și se ridică, exploratorul îi văzu pe oameni stând în jurul lui și hlinzindu-se, de parcă ar fi citit și ei inscripția, ar fi găsit-o ridicolă și l-ar fi invitat să se alăture părerii lor. Exploratorul se făcu a nu observa, le împărți cățiva bănuți, apoi mai așteptă pînă ce masa fu împinsă la loc deasupra lespezii, și ieși din ceainărie, îndreptîndu-se spre port.

Soldatul și osinditul găsiră în ceainărie cunoșcuți, care-i opriră acolo. Dar probabil că se descotorosiră repede de ei, întrucît călătorul abia ajunsese la mijlocul lungii scări ce ducea jos, la bărci, când cei doi porniră în fugă după el. Se vede treaba că voiau să-l silească pe explorator, în ultima clipă, să-i ia cu el. În timp ce exploratorul se tocmea jos cu un barcagi care să-l ducă pînă la vapor, cei doi veneau în goană pe scară, în tacere, întrucît nu îndrăzneau să strige. Cînd ajunseră jos, exploratorul se și afla în luntre, iar barcagiul tocmai o desprindea de mal. Ar mai fi putut încă să sară în barcă, dar exploratorul ridică de pe fundul ei un odgon greu, cu noduri, și-i amenință cu el, împiedecîndu-i astfel să facă saltul.